

УДК 338.48:004.056

Щеглюк Світлана Дмитрівна

*кандидат економічних наук, докторант,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України»*

Щеглюк Светлана Дмитриевна

*кандидат экономических наук, докторант,
старший научный сотрудник
ГУ «Институт региональных исследований
имени М.И. Долишнего НАН Украины»*

Shchehluk Svitlana

*PhD, Doctoral Student, Senior Researcher
Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine*

**АКТИВІЗАЦІЯ УМОВ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ
ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ
АКТИВИЗАЦИЯ УСЛОВИЙ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА ДЛЯ
ДОСТИЖЕНИЯ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ
УКРАИНЫ
ACTIVATION OF TERMS OF DEVELOPMENT OF TOURISM TO
ACHIEVE THE GOALS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF
REGIONS OF UKRAINE**

Анотація. У статті розкрито значення активізації умов для розвитку сталого туризму у контексті досягнення Цілей сталого розвитку. Здійснено оцінку забезпеченості регіонів України зайнятими у сфері туризму та обґрунтовано заходи щодо підвищення чисельності

зайнятих у відповідності до стратегічних цілей національному та регіональному рівнях. Зроблено висновок про важливість залучення потенційних резервів для нарощення чисельності зайнятих у туризмі, зокрема через удосконалення статистичного супроводу, покращення державного регулювання туристичною діяльністю.

Ключові слова: сталий розвиток, сталий туризм, цілі сталого розвитку, зайнятість у туризмі.

Аннотація. В статті раскрыто значення активизации умов для розвитку устійчивого туризму в контексте досяження Целей устійчивого розвитку. Осуществлена оцeнка обeспечeнностi рeгионoв Укpaїни зaнятими в сфeрe туризмa и обoсновaны мeрoпpиятия пo пoвышeнию числeнности зaнятыx в сooтвeтствии сo стpатeгическими цeлями нaциoнaльнoм и рeгиoнaльнoм урoвнeях. Сдeлaн вывoд o вaжнoстi пpивлeчeния пoтeнциaльнoх рeзeрвoв для нapaщивaния числeнности зaнятыx в туризмe, в частнoстi путeм усoвeршeнствoвaния стaтистическoгo сoпpoвoждeния, улyчшeниe гoсудapствeннoгo рeгулиpoвaния туристическoй дeятeльнoстeю.

Ключевые слова: устійчиве развитие, устійчивый туризм, цели устійчивого развития, занятость в туризме.

Summary. The article reveals the importance of activating the conditions for the development of sustainable tourism in the context of achieving the goals of sustainable development. The estimation of the provision of the regions of Ukraine in the field of tourism has been made and the measures for increasing the number of employed in accordance with the strategic goals at the national and regional levels have been substantiated. The conclusion is drawn on the importance of attracting potential reserves for increasing the number of people employed in tourism, in particular through the improvement of statistical support, improvement of state regulation of tourism activities.

Key words: *sustainable development, sustainable tourism, goals of sustainable development, employment in tourism.*

Постановка проблеми. Адаптація й імплементація Україною глобальних Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), затверджених на Саміті ООН зі сталого розвитку у 2015 р., полягала у розробці відповідних завдань для їх досягнення та ключових індикаторів виміру. Туризм розглядається як потужний сектор реалізації підприємницького потенціалу населення особливо у контексті формування креативної економіки, адже залучення туристів до відвідин культурних об’єктів історичної спадщини, концертних, медійних, спортивних заходів є перспективним напрямом розвитку цієї сфери, сприяє покращенню-іміджу туристичних територій та диверсифікації туристичних потоків. Більшість областей та міст України мають необхідні природні та культурні передумови для розвитку внутрішнього та в’їзного іноземного туризму. Однак реалізація туристичних ресурсів в сучасних умовах повинна відповідати пріоритетам сталого розвитку, що передбачає зміну їх експлуатації, трансформацію й розробку нових туристичних товарів та послуг. Адже відомо, що туристично-атракційні території мають досить обмежений життєвий цикл без належних заходів раціонального використання туристичних ресурсів та підвищення якості надання туристичних послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дана проблематика широко висвітлена у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, питання сталого туризму в контексті рекреаційно-туристичного природокористування розкрито у працях Г.Ш. Уварової [1], основи туристичного бізнесу в умовах сталого розвитку обґрунтовані у працях Т.І. Ткаченко [2], позитивний вплив сталого туризму описано у роботі Ю.Б. Миронова та І. І. Тучковської [3], стратегічні аспекти розвитку сталого туризму описано у дослідженні О.В. Шершньової [4] та ін.

Формулювання цілей статті. Водночас, недостатня увага приділена питанням формування умов та їх оцінки для сталого розвитку туризму як складової частини Порядку денного сталого розвитку.

Опис основного матеріалу дослідження. Відомо, що принципи сталості (збалансованості та гармонійності) лежать в основі туристичної діяльності, однак не всюди однаково їх дотримуються, надаючи перевагу швидкому фінансовому збагаченню, що може призвести у майбутньому до деградації туристичних територій.

Зазначимо, що ООН проголосила 2017 рік міжнародним *роком сталого розвитку туризму* [5]. За сприяння ВТО минулий рік був спрямований на підвищення обізнаності урядів, компаній і туристів про роль, яку вони відіграють у перетворенні туризму на каталізатор позитивних змін у туристичних дестинаціях. *Вітчизняний Уряд підтримав таку ініціативу і проголосив 2017 р. роком сталого туризму в Україні. Передбачалося, що протягом 2017 р. буде доповнена існуюча програма діяльності у цій сфері, будуть розроблені механізми стимулювання українського туристичного бізнесу* [6].

Адже завдяки багатоплановому характеру туризм є потужним тригером у впровадженні й просуванні сталого розвитку міських й сільських територій. Причому для впровадження в життя стратегічних завдань сталого розвитку туризму суттєвої модернізації потребують механізми забезпечення соціоекологоекономічної безпеки як держави, так і регіонів. Такі механізми повинні базуватися на імперативах сталого розвитку та принципах функціонування «зеленої економіки». Туризм належить до провідної економічної сфери, яка тісно інтегрує безліч видів економічної діяльності (від транспорту – до ІТ-сектору та освіти), а відтак сприяє економічному зростанню місцевих громад, продуктивній зайнятості населення та формує стійку громадянську позицію щодо ощадливого використання туристично-рекреаційних ресурсів [7, с. 168].

Такими базовими імперативами сталого розвитку туризму нами **визнано** людиноцентричність, інноваційність, економічність у використанні ресурсів, реалізація стратегії коопетиції (кооперації заради успішної конкуренції), толерантності й відкритості [7, с. 169].

Очікується, що в майбутньому не буде туристичного сектора який не буде ґрунтуватися на принципах сталості: охорона довкілля, збереження культури і поваги до місцевих громад тощо. Туризм сприяє створенню гідних робочих місць з урахуванням гендерної збалансованості і стимулювання економічного розвитку за участю місцевих громад. У такому контексті важливо розвивати умови для забезпечення сталості розвитку туризму. Розглянемо як реалізується в Україні така передумова як зайнятість у сфері туризму.

Національна ціль сталого розвитку №11 сформульована як сталий розвиток міст і громад. Серед завдань для її досягнення є забезпечення розробки та реалізації стратегій місцевого розвитку, спрямованих на економічне зростання, створення робочих місць, розвиток туризму, рекреації, місцевої культури і виробництво місцевої продукції [8, с. 85]. Релевантним індикатором обрано кількість робочих місць у сфері туризму (середньооблікова кількість штатних працівників колективних засобів розміщування та суб'єктів туристичної діяльності України). Такий індикатор зумовлений даними ВТО: в країні зі зростаючою або розвиненою економікою існує тенденція до зростання зайнятості в туристичній сфері. Тож, до 2030 року в Україні передбачено зростання цього показника до 150 тис. осіб. Зазначимо, що у глобальних ЦСР сталий розвиток туризму міститься ще у Цілі №8, зміст якої полягає у розробці та впровадженні сталого розвитку туризму з метою створення нових робочих місць, підтримки міської культури та продукції [8, с. 127].

Та попри державну підтримку, ситуація із зайнятістю в туризмі характеризується скороченням кількості працюючих у готельному та

туристичному господарствах. Окрім того, характерна регіональна диференціація зайнятості у туризмі тісно корелює із реалізованим туристичним потенціалом.

Результати розрахунків показали, що у 2016 р. в Україні у сфері туризму було зайнято 81,2 тисяч осіб, що більше, ніж у 2015 р. на 1,2 тисяч осіб, але у порівняння з 2011 р. – менше на 62,3 тисяч осіб. Таке суттєве скорочення важко пояснити лише кризою у розвитку туризму, а також із зміною обліку зайнятих за КВЕД:2005 (дані за 2011 р.) та КВЕД: 2010 (дані за 2015-2016 рр.), анексією Криму і частини Луганської та Донецької областей та загальним скороченням чисельності зайнятості внаслідок скорочення населення та трудової еміграції. Тенденція скорочення кількості зайнятих у туризмі притаманна практично всім регіонам, окрім Полтавської області, тут приріст чисельності зайнятих становив за період 2011-2016 рр. майже удвічі. Серед регіонів з найбільшою питомою вагою зайнятих у туризмі виділяються м.Київ – 15,64%, Львівська – 12,32%, Одеська – 10,22%, Полтавська – 7,76%, Дніпропетровська – 5,91%, Запорізька – 5,42% (табл. 1).

Таблиця 1

Регіональний розподіл зайнятих у сфері туризму (середньооблікова кількість штатних працівників колективних засобів розміщування та суб’єктів туристичної діяльності), тис. осіб

	2011	2015	2016	Частка регіону в загальноукраїнському показнику, % у 2016 р.
Україна	143,5	80	81,2	100
Вінницька	4,3	3,8	3,50	4,31
Волинська	1,6	1,4	1,30	1,60
Дніпропетровська	5,5	4,8	4,80	5,91
Донецька ¹	8,6	2,3	2,30	2,83
Житомирська	1,4	1,2	1,20	1,48
Закарпатська	4,6	4,1	3,90	4,80
Запорізька	5,4	4,1	4,40	5,42
Івано-Франківська	3,3	3,3	3,40	4,19

Київська	3,2	3,1	3,10	3,82
Кіровоградська	1,1	0,66	0,60	0,74
Луганська ¹	2,3	0,31	0,39	0,48
Львівська	13	10,8	10,00	12,32
Миколаївська	2,8	2	1,90	2,34
Одеська	10	8,3	8,30	10,22
Полтавська	3,6	3,3	6,30	7,76
Рівненська	1,3	1,01	0,97	1,19
Сумська	1	0,8	0,70	0,86
Тернопільська	1,9	1,04	1,00	1,23
Харківська	4,4	3,6	3,80	4,68
Херсонська	2,4	2,6	2,50	3,08
Хмельницька	1,9	1,4	1,40	1,72
Черкаська	1,6	1,3	1,30	1,60
Чернівецька	1,5	0,87	0,88	1,08
Чернігівська	1,04	0,81	0,8	0,99
м.Київ	14,4	13,3	12,70	15,64

¹ без урахування території збройного конфлікту
 Джерело: Державна служба статистики України

Зазначимо, що в середньому у всіх регіонах України спостерігається скорочення частки зайнятих у туризмі, лише для Полтавської області зафіксовано двократне зростання з 3,6% у 2011 р. до 6,3% у 2016 р. Таке збільшення зайнятості у сфері туризму пояснюється як недостатньо реалізованим потенціалом туристично-рекреаційних ресурсів у минулому, так і збільшення попиту на туристичні послуги у даному регіоні. За даними Управління культури і туризму Полтавської обласної державної адміністрації, регіон багатий на історичні (Полтавська битва), літературні (місця діяльності Г. Сковороди, І. Котляревського, М.Гоголя), сакральні (храми та монастирі пам'ятки, бальнеологічні ресурси (Миргородське та Пселське родовища) та місця творчості народних умільців (Опішня, Сорочинський ярмарок), розвивається зелений туризм [9].

Результати дослідження показали, що цільове значення індикатора за 2015р. – 88 тис. осіб не відповідає отриманому нами у 80 тис. осіб за даними Держстату. Щоб забезпечити досягнення цільового значення у 2030 році у 150 тис. осіб (майже удвічі) потрібно провести детальний

аналіз та виявити потенційні резерви зростання чисельності зайнятих у туризмі, переглянути методологію розрахунку даних тощо.

Зазначимо, що сприятиме зростанню чисельності зайнятих реалізація заходів, які визнані пріоритетними у Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [10].

Адже умовами сталого розвитку туризму за даним документом є:

- забезпечення координуючої ролі держави в реалізації національної туристичної політики із застосуванням принципів державно-приватного партнерства, організації наукових досліджень, розвитку людського потенціалу;
- концентрація ресурсів держави на пріоритетних завданнях розвитку сфери туризму та курортів;
- створення загальнодержавної інформаційної системи у сфері туризму та курортів та її інтеграція до світової інформаційної туристичної мережі;
- удосконалення законодавства з питань регулювання суспільних відносин у сфері туризму та курортів;
- сприяння розвитку міжрегіонального та міжнародного співробітництва у сфері туризму та курортів;
- удосконалення на постійній основі бізнес-клімату та розвиток добросовісної конкуренції;
- запровадження інституту саморегулюючих організацій у сфері туризму та курортів (створення національної туристичної організації);
- розроблення національних стандартів відповідно до міжнародних стандартів;
- популяризація нашої держави у світі та просування якісних національних туристичних продуктів у світовому інформаційному просторі;

- розвиток туристичних територій [10].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Слід зазначити, що важливе значення для активізації умов забезпечення сталого розвитку туризму має удосконалення статистичного супроводу туристичної діяльності, впровадження й використання BigData, новітніх інформаційних технологій, нових маркетингових каналів електронної комерції, зниження тінізації туристичного сектору та забезпечення високого рівня конкурентоспроможності національного туристичного продукту шляхом інтеграції вітчизняних суб'єктів туристичної діяльності та дієвого державно-приватного партнерства.

Проведений нами аналіз чисельності зайнятих у сфері туризму показав, що необхідно запровадити моніторинг відстеження показників розвитку туризму, активізувати передумови та чинники, що сприяють їх збільшенню, покращити доступність та спів вимірність даних із міжнародними стандартами локалізувати на спеціальному туристичному порталі, що сприятиме удосконаленню моніторингу та синхронізації цілей сталого розвитку із стратегічними документами національного та регіонального рівнів.

Література

1. Уварова Г. Ш. Сталий розвиток туризму в контексті рекреаційно-туристичного природокористування / Г. Ш. Уварова // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. 2010. – Том 1. – №1. – С. 217-221.
2. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу. – К.: КНТЕУ, 2009. – 463 с.
3. Миронов Ю.Б. Сталий розвиток туризму: сутність, завдання та принципи / Ю.Б. Миронов, І.І. Тучковська // Матеріали наукової конференції «Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних

- умовах євроінтеграції» (м. Львів, 11-12 травня 2017 р.). – Львів: ЛТЕУ, 2017. – С. 218-219.
4. Шершньова О.В. Стратегія сталого розвитку туризму Рівненщини як складова розвитку регіону / О.В Шершньова // Наукові записки. Серія "Культура і соціальні комунікації" – 2012. – Випуск 3. – С. 89-109.
  5. ООН оголосила 2017 рік Міжнародним роком сталого розвитку туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=ffc9a9b9-4ce5-439b-aa44-c4f26e86abbb>
  6. Кабінет Міністрів підтримав проект Указу Президента про оголошення 2017 Роком сталого туризму в Україні 09.02.2017 Прес-служба Мінекономрозвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Print?lang=uk-UA&id=2679ec84-9568-4899-b6b3-9abb80fee86e>
  7. Щеглюк С.Д. Сучасні імперативи функціонування туристично-рекреаційного кластеру для підвищення соціоекологоекономічної безпеки / С.Д. Щеглюк // Теорія та практика менеджменту безпеки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (18 травня 2017 р.) / Відп. ред. проф. Л. М. Черчик. – Луцьк, 2017. – С.168-169.
  8. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017 – 176 с.
  9. Маршрути зеленого туризму в області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.adm-pl.gov.ua/page/marshruti-zelenogo-turizmu-v-oblasti-0>.
  10. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>.